

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w sprawie urządzenia doświadczalnej stacji mechaniczno-technologicznej przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie.

Wysoki Sejmie!

W ogólnem sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. lipca 1887 do końca Czerwca 1888 l. W. kr. 36.281 r. z. podał Wydział krajowy do wiadomości Wysokiego Sejmu odezwę c. k. Namiestnictwa z dnia 13. Lipca r. z., którą c. k. Namiestnictwo zakomunikowało nam reskrypt J. E. p. Ministra wyznań i oświecenia z dnia 29. Maja r. z. w sprawie urządzenia doświadczalnej stacji mechaniczno-technologicznej przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie. W reskrypcie tym zaznaczył J. E. p. Minister przedewszystkiem, że urządzenie wyż wzmiankowanej stacji doświadczalnej ma w pierwszym rzędzie służyć do popierania interesów krajowych, i że uważa za usprawiedliwione, aby urządzenie jej przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie nastąpiło na koszt funduszu krajowego, a nie wyłącznie na koszt skarbu Państwa względnie etatu oświecenia. Koszta te wedle sprawozdania Rektoratu c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie wynosiłyby około 10.000 złr. w. a, a od wyniku rokowań co do pokrycia ewentualnych kosztów urządzenia tej stacji uczynił c. k. Rząd nawet zawisłem udzielenie subwencyi na podróż naukową dla profesora szkoły politechnicznej p. Frankého, któremu by polecono zwiedzenie zagranicznych stacyj technologiczno-chemicznych, jakoteż przyrządów i maszyn na tego rodzaju stacjach używanych i przedłożenie dokładnego kosztorysu takiej stacji we Lwowie. W rezolucyi Wysokiego Sejmu krajowego z dnia 22. Stycznia r 1887 którą wezwano c. k. Rząd, ażeby przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie zaprowadził mechaniczno-technologiczną stację doświadczalną, nie widział Wydział krajowy polecenia do zawiązania rokowań co do udziału funduszu krajowego w kosztach urządzenia tej stacji, ale zapytany na dniu 30. listopada do l. w. kr. 52.732 z c. k. Namiestnictwa we Lwowie, czy zamierza sprawę udziału w kosztach urządzenia tej stacji przedłożyć Wysokiemu Sejmowi, postanowił zasięgnąć w tej sprawie zdania krajowej komisji dla spraw przemysłowych.

W sprawozdaniu swem z dnia 5. Stycznia r. b. L. 546 oświadczyła się komisya ze względu na znakomite korzyści, jakie stacya tego rodzaju może przynieść wielu gałęziom przemysłu krajowego za poparciem materyalnem tej instytucyi, t. j. za przejęciem części kosztów dla jej urządzenia niezbędnych na fundusz krajowy.

W sprawozdaniu swem podnosi komisya dla spraw przemysłowych, że głównie zadanie mechaniczno-technologicznej stacyi doświadczalnej polega na tem, aby zapomocą doświadczeń oznaczyć dokładnie własności techniczne materyałów krajowych, i zbadać ich przydatność do dalszej przeróbki, zajmuje się ona nadto badaniem własności gotowych wyrobów, ze szczególnem uwzględnieniem ich wytrzymałości na rozmaite zewnętrzne działania, jakim podczas używania podlegać mają.

Zajmować się więc będzie stacya mechaniczno-technologiczna badaniem drzew krajowych, używanych w konstrukcyach technicznych, kamieni budowlanych, naturalnych i sztucznych, żelaza i metali, oznaczaniem przydatności cementów i zapraw hydraulicznych ze względu na powszechnie przyjęte przepisy, dochodzeniem wytrzymałości lin, papieru i t. d. Jak stacye kontroli nasion i nawozów znakomite usługi gospodarstwu rolnemu oddają i przyczyniają się nieustannie do wyjaśnienia licznych kwestyi, będących w związku z postępową uprawą roli, tak stacye mechaniczne, zajmujące się kontrolą przeróżnych materyałów i wyrobów technicznych, wskazują drogę wielu rodzajom przemysłu krajowego, właścicielom materyałów najwłaściwszy sposób ich zużytkowania a odbiorców chronią od nierzetelnej dostawy.

Pomimo iż stacye doświadczalne dopiero od lat dwudziestu kilka istnieją, ilość ich jest znaczną i nie masz kraju w Europie zachodniej i środkowej, któryby jednej przynajmniej tego rodzaju stacyi nie posiadał. Rząd angielski założył dla swego użytku dwie stacye, jedną w Londynie, drugą w arsenale w Woolwich a zjednoczone towarzystwa przemysłowe w Londynie, które w najnowszym czasie założyły wielki politechniczny instytut, zaopatrzyły go we wzorowo urządzoną mechaniczną stacyę; nadto istnieje w Anglii wiele stacyj tego rodzaju, utrzymywanych przez prywatnych przedsiębiorców. Podobnie rząd Stanów Zjednoczonych urządził stacyę centralną w Wetertown, wyposażając ją w maszyny i przyrządy, które pozwalają poddawać doświadczeniom największe, żelazne i drewniane konstrukcyje. We Francyi rozpowszechniły się stacye mechaniczne bardzo szybko; oprócz władz rządowych wielkie zakłady fabryczne posiadają własne swe pracownie, w których poddają próbom materyały i gotowe wyroby. Rząd pruski otworzył stacyę centralną przy szkole politechnicznej w Berlinie (Charlottenburg), która rozporządza przyrządami do badania drzewa, żelaza, stali i innych metali, lin konopnych i drutowych, papieru i atramentu, a druga stacya z oddzielnym personelem technicznym zajmuje się wyłącznie badaniem materyałów budowlanych, t. j. cegieł, kamieni, żwiru i cementu. Przy szkołach politechnicznych w Monachium, w Stuttgardzie, w Darmstacie i w Brunświku istnieją stacye doświadczalne, służące bezpośrednio interesom przemysłu krajowego. W Austrii znajdują się stacye tego rodzaju przy szkole politechnicznej w Wiedniu, przy muzeum technologicznem tamże tudzież przy szkołach politechnicznych w Pradze i w Peszcie. W cesarstwie Rossyjskiem założono stacye tego rodzaju przy szkołach technicznych w Petersburgu i w Moskwie.

Oprócz wyliczonych tu, kosztem publicznym utrzymywanych stacyj, istnieje bardzo wiele podobnych zakładów prywatnych w Niemczech i w Austrii.

Już sam fakt istnienia tylu stacyj mechaniczno-technologicznych dowodzi ich użyteczności; nie można bowiem przypuszczać, aby funduszków publicznych zamierzano używać dla dogodzenia urojonym zachciankom, i trzeba przyjąć, że rządy owych krajów upatrują w badaniach stacyj realne dla przemysłu korzyści.

Jeżeli Galicya pójdzie w tym względzie za przykładem innych krajów, to przysporzy sobie tych samych korzyści, jakie gdzieindziej od dawna osiągnięte zostały.

W myśl uchwał Wysokiego Sejmu istnieją już we Lwowie dwie krajowe stacye doświadczalne, jedna dla przemysłu ceramicznego, druga dla przemysłu naftowego; utworzenie trzeciej stacyi z szerszym zakresem działania, obejmującym wielorakie gałęzie pracy, będzie tylko dopełnieniem programu, według którego Wysoki Sejm dotąd w sprawie popierania przemysłu krajowego postępował.

Ponieważ c. k. Rząd, zgadzając się w zasadzie na przyłączenie stacyi do szkoły politechnicznej we Lwowie, uchyla się od założenia jej na wyłączny koszt państwa, proponuje komisya, aby fundusz krajowy przyczynił się w połowie do kosztów założenia, podanych w przybliżeniu na 10.000 złr. a. w.

Komisya uprasza Wydział krajowy, aby uzyskał u Wysokiego Sejmu upoważnienie do traktowania z c. k. Rządem na tej podstawie, że fundusz krajowy przyczyni się w połowie do kosztów założenia stacyi, przy czem jednak subwencya z tego funduszu nie przekroczy kwoty 5.000 złr. w. a. płatnych w dwóch równych ratach w roku 1890 i 1891.

Gdyby Wysoki Sejm zechciał na ten wydatek udzielić swego upoważnienia, a c. k. Rząd zgodził się na ten podział kosztów, wówczas możnaby w ciągu roku 1889 poczynić wszelkie przygotowania, aby stacyę w dwu następnych latach urządzić i w roku 1891 badania techniczne odbywać. Ten sposób postępowania odpowiadałby wszelkim słusznym żądaniom przemysłowców, bo czynność stacyi rozwijałaby się stopniowo w tych kierunkach, które bardziej potrzebom kraju odpowiadają. Dla c. k. Rządu jak i dla kraju byłaby ona tem użyteczniejszą, że badania dla tych władz będzie niewątpliwie przeprowadzać bezpłatnie, lub tylko za zwrotem poniesionych kosztów. Przy technicznych na rzecz kraju wykonanych robotach, budowie dróg mostów i t. p. możnaby więc bezpośrednio ze wskazówek udzielanych przez stacyę korzystać.

Koszta utrzymania stacyi byłyby bardzo małe, i zdaniem komisji wystarczy zupełnie, jeżeli fundusz krajowy przyczyni się do ich pokrycia kwotą nie przenoszącą 300 zł. a. w.

Kierownictwo stacyi powinno być powierzone profesorowi mechaniki, któremu będzie dodany asystent i pomocnik, ale skoro wszyscy ci funkcyonaryusze są płatni z funduszków państwowych, nie potrzeba, aby z tytułu swych zajęć w stacyi pobierali osobne wynagrodzenia, a wystarczy, jeżeli im będzie przyznany udział w przychodach stacyi. Gdyby nawet w pierwszych latach istnienia stacyi dochody jej nie wystarczały na pokrycie kosztów utrzymania przyrządów mierniczych i zaszła potrzeba udzielenia na ten cel subwencji, doświadczenie innych stacyj okazało, iż subwencya ta byłaby bardzo nieznaczna.

Na podstawie tego sprawozdania krajowej komisji dla spraw przemysłowych, Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm upoważnia Wydział krajowy do przeprowadzenia rokowań z c. k. Rządem o częściowe pokrycie z funduszu krajowego kosztów założenia i utrzymania doświadczalnej stacyi mechaniczno-technologicznej przy c. k. szkole politechnicznej we Lwowie i do wstawienia kwoty 2.500 zł. w preliminarz budżetu na r. 1890 i takiej samej kwoty w preliminarz na r. 1891.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

We Lwowie, dnia 11. Stycznia 1889.

Marszałek krajowy.
Tarnowski, w. r.

Sprawozdawca:
Dr. Józef Wereszczyński, w. r.
Członek Wydziału krajowego.

